

Калашніков В. Й., *Стоянов О. М., *Вастьянов Р. С., Калашнікова І. В., *Бакуменко І. К.

Харківська медична академія післядипломної освіти (м. Харків),

*Одеський національний медичний університет (м. Одеса)

Особливості реактивності мозкового кровотоку у пацієнтів з головним болем на тлі артеріальної гіпертензії

Артеріальна гіпертензія (АГ) залишається однією з провідних причин розвитку гострих та хронічних форм цереброваскулярної патології. Головний біль (ГБ) вважається одним з провідних симптомів АГ. В Європейських рекомендаціях з діагностики та лікування АГ використовують спеціальні опитувальники для виявлення ГБ під час обстеження пацієнтів з АГ. Скарги на ГБ висловлюють від 44 до 87 % пацієнтів з АГ, переважно якщо є первинний ГБ, найчастіше — хронічний головний біль напруги та мігрень. Цереброваскулярна реактивність (ЦВР) є інтегральним показником адаптаційних здібностей мозкового кровообігу. Доплерівське дослідження ЦВР є інформативним у пацієнтів з мігренню та іншими видами головного болю. Досліджування показників ЦВР може бути перспективним у пацієнтів з головним болем, пов'язаним із підвищенням артеріального тиску.

Метою дослідження була оцінка стану цереброваскулярної реактивності у пацієнтів з головним болем на тлі артеріальної гіпертензії.

Матеріали та методи дослідження. Обстежено 124 пацієнти віком від 18 до 45 років (56 чоловіків, 68 жінок) з ГБ на фоні стійкого або періодичного підвищення артеріального тиску. Усі пацієнти з цефалгіями були поділені на три групи: з наявною АГ 2 ступеня (I група — 41 пацієнт), АГ 1 ступеня (II група — 40 пацієнтів), вегетативною дисфункцією за гіпертонічним типом (III група — 43 пацієнти). Контрольна група (КГ) — 50 клінічно здорових добровольців обох статей відповідного віку.

Дослідження церебральних артерій проводили в триплексному режимі на ультразвуковому сканері Ultima-PA (РАДМІР, Україна). Стан цереброваскулярної реактивності оцінювали за допомогою таких функціональних навантажень: гіперкапічне навантаження (коефіцієнт реактивності $KpCO_2$), гіпервентиляційне навантаження (KpO_2), ортостатичне навантаження ($KpOH$), антиортостатичне навантаження ($KpAON$), функціональний нітрогліцериновий тест ($KpФНТ$), функціональний метаболічний тест ($KpФМТ$). Для статистичної обробки використано програму Статистика 8.0 з оцінкою критерію Вілкоксону, а також критерію U Манна — Уїтні. Статистично значущими вважали відмінності при $p < 0,05$.

Результати. Усім пацієнтам проведено неврологічне дослідження з визначенням виду головного болю відповідно до МКГБ-3 (2018). За структурою ГБ розподілялися у групах пацієнтів так. I група: ГБ, пов'язаний

з артеріальною гіпертензією — 22 пацієнти (53,7 %), головний біль напруги — 19 пацієнтів (46,3 %). II група — головний біль напруги — 16 пацієнтів (40,0 %), мігрень — 13 пацієнтів (32,5 %), ГБ, пов'язаний з артеріальною гіпертензією, — 11 пацієнтів (27,5 %); III група — головний біль напруги — 18 пацієнтів (41,9 %), змішаний ГБ (головний біль напруги із залученням перикраніальних м'язів та цервікогенний ГБ) — 14 пацієнтів (32,5 %), мігрень — 11 пацієнтів (25,6 %). У всіх групах цефалгії підтримувалися або посилювалися при наявності дегенеративно-дистрофічних змін у шийному відділі хребта з м'язово-тонічними реакціями у потиличній ділянці.

У пацієнтів III групи показники $KpCO_2$ ($1,39 \pm 0,05$) були достовірно підвищені порівняно з КГ ($1,28 \pm 0,04$), $p < 0,05$), у II групі трохи перевищували нормативні ($1,32 \pm 0,03$), у I групі були знижені ($1,22 \pm 0,05$). Аналогічно змінювалися показники $KpФНТ$ за групами: достовірне збільшення у III групі ($0,29 \pm 0,05$, проти КГ — $0,16 \pm 0,04$; $p < 0,05$), незначне підвищення у II групі ($0,21 \pm 0,04$) та зниження у III групі ($0,11 \pm 0,03$, $p < 0,05$), показники KpO_2 також перевищували нормативні, але меншою мірою, ніж дані $KpCO_2$ ($0,46 \pm 0,07$, КГ — $0,36 \pm 0,03$). Реактивність на ортостатичні навантаження та функціональний метаболічний тест у всіх групах перевищувала контрольні показники. Відповідь на антиортостатичну пробу була в нормативних межах.

Ауторегуляторний резерв при епізодичному підвищенні артеріального тиску (у пацієнтів з вегетативною дисфункцією) та АГ 1 ступеня характеризується вираженою гіперреактивністю практично за всіма компонентами. У пацієнтів із АГ 2 ступеня відбувається зниження відповіді на CO_2 та ФНТ, що пов'язано з виснаженням резервів вазодилатації. Зміни реактивності за міогенним контуром з прогресуванням АГ подібні з даними метаболічної ланки ауторегуляції. Підвищена відповідь на O_2 -пробу, ортостатичну пробу та ФМТ в усіх групах свідчить про переважно вазоконстрикторні реакції у пацієнтів із ГБ. Можна припускати, що вичерпання резервів вазоконстрикції у цих пацієнтів настає пізніше за аналогічні зміни вазодилаторного компонента.

Висновок. Результати досліджень повинні розширити сучасні уявлення щодо патогенетичних механізмів головного болю у пацієнтів з АГ та сприяти оптимізації лікувальної тактики із урахуванням індивідуальних особливостей реактивності мозкового кровотоку.